

Solms-Braunfels herceg és kolóniája – New Braunfels alapításának története¹

BERCZELI-NEMCSÉNYI ALEX

A 19. század első felében nagy számban érkeztek német bevándorlók az észak-amerikai kontinensre. Elsősorban a népesebb és iparilag fejlettebb keleti-parti régióban, nagyobb városokban telepedtek le. Azonban a déli területek, azon belül Texas is nagy népszerűségnek örvendett. Olyannyira, hogy a század közepére már a német volt a legnagyobb számban jelen lévő, Európából érkezett nemzetiség.

A területre irányuló bevándorlás növekedését látva német nemesek egy csoportja 1842-ben megalapította a Texasi Német Bevándorlók Védelmére Lét-rehozott Társaságot azzal a céllal, hogy szervezett formában segítse az emigránsok letelepedését. A vállalkozás 1847-ig működött és ez idő alatt a Társaság első kikötője, Carlshafen megalapítása után három nagyobb kolóniát hozott létre, New Braunfelst, Fredericksburgot és Castellt.

A VI. Móra Interdiszciplináris Szakkollégiumi Konferencián elhangzott előadásom fókuszában a Társaság első jelentősebb, Texas állam belső területén lévő települése és alapítója, Karl Solms-Braunfels herceg (1812–1876) tevékenysége állt. Források segítségével mutattam be az alapító életét, új hazájáról szerzett tapasztalatait és a New Braunfels alapításával kapcsolatos kihívásokat. Mindemellett arra a kérdésre is kerestem a választ, hogy a városban letelepülő németajkú közösség mit őrzött meg kulturális identitásából, és tagjai hogyan váltak új hazájuk állampolgáraivá.

Miért éppen Texas?

Már a 18–19. század fordulóján érkeztek emigránsok a német területekről az észak-amerikai kontinensre, azonban a számuk csak az 1830-as évektől vált jelentőssé. Ezután 1840 és 1860 között mintegy 1,5 millióan telepedtek le az Újvilágban.² Ezt az elvándorlási hullámot egyszerre okozták a korszakban lezajló politikai, gazdasági és társadalmi változások. Az ekkor Texasba érkező németeket Jefferson Morgenthaler 2016-os munkájában az útnak indulás okai szerint három csoportba sorolta.³ Az így kialakított csoportok általánosak, azonban segítenek megérteni a bevándorlók motivációit, valamint az új hazájukhoz fűződő viszonyukat.

1 A kutatás a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-3-SZTE-39 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

2 BRUCE 1992, 9.

3 MORGENTHALER 2016.

Az első csoportba tartoznak azok, akik az 1820-as, 1830-as években egzisztenciális okokból indultak útnak. Ez az emigrációs hullám a napóleoni háborúk, valamint a kedvezőtlen időjárás miatt kialakult élelmiszerválságok és az ipari forradalom okozta gazdasági-társadalmi változások miatt alakult ki. Elsősorban azok a föld- és kézművesek voltak a tagjai, akik sem a fejlődő iparban, sem az átalakuló mezőgazdaságban nem tudtak munkát vállalni.⁴ Morgenthaler második csoportját főként azok a nemesek és értelmiségiek alkotják, akik a 19. század elején kialakult politikai konfliktusok miatt voltak kénytelenek elhagyni hazájukat.⁵ A napóleoni háborúk után az Ausztria és Poroszország által dominált Német Szövetség politikai berendezkedésével szemben egy liberális reformmozgalom indult el.⁶ A kormányzat már 1819-ben a Karlsbadi Határozatokban fellépett az ellenzéki csoportokkal szemben, amelynek értelmében a szerveződések tagjait megfigyelték, üldözték, sőt több esetben le is tartóztatták.⁷ A harmadik csoport nem tartozik szorosan a jelen tanulmányban tárgyalt témához, azonban az útnak indulás okainak bemutatása szempontjából fontos megemlíteni. Az 1848-as forradalmi hullám a német területekre is áterjedt, ami azonban 1849 nyarán végleges vereséget szenvedett.⁸ Az események hatására többségében politikai okokból értelmiségiek és olyan utópista gondolkodók emigráltak, akik a gyéren lakott texasi régióban tettek kísérletet elveik megvalósítására.⁹

Az otthoni nehézségekkel szemben Texas, ahogyan az észak-amerikai kontinens más részei is, a lehetőségek földjeként jelent meg. A terület 1821-ben az akkor Spanyolországtól függetlenedett Mexikói Köztársasághoz tartozott. Az újonnan létrejött ország alkotmányát csak 1824-ben fogadták el, de ezzel párhuzamosan Mexikó Kongresszusa törvényt hozott a bevándorlásról.¹⁰ Ebben a földbirtoklás joga mellett négy évig adómentességet biztosítottak. Texas-Coahuila állam¹¹ pedig még kedvezőbb feltételekkel kínálhatott földeket.¹² Az intézkedés következtében a Mexikói Köztársaság északkeleti határvidéke megnyílt a betelepülők előtt, akik elsősorban az Egyesült Államok szomszédos tagállamaiból érkeztek. A mexikói hivatalnokok már az 1820-as évek második felében felismerték az angol-amerikai telepesek túlsúlyában rejlő veszélyt, éppen ezért

4 MORGENTHALER 2016, 4.

5 MORGENTHALER 2016, 4.

6 NÉMETH 2011, 175–179.; VITÁRI 2010, 175–178.; WINKLER 2005, 71–73.

7 KOVÁTS 1995, 65–67.; NÉMETH 2011, 179.

8 Az 1848-as forradalmi eseményekről lásd bővebben WINKLER 2005, 97–111.; NÉMETH 2011, 183–186.

9 MORGENTHALER 2016, 4.

10 A Mexikói Köztársaság politikai berendezkedését tekintve az Egyesült Államokat tartotta követendő példának, ezért szövetségi rendszert épített ki. Így a szövetségi kormányzat sok kérdést az egyes tagállamok hatáskörébe utalt. VILLEGAS et al 2002, 69–70.

11 Texas népessége ekkor még túl alacsony volt ahhoz, hogy a mexikói törvények értelmében önálló tagállam legyen, így a szomszédos Coahuila területtel alkotott egy egységet. HOWE 2007, 659.

12 KÖKÉNY 2007, 41.

abban reménykedtek, hogy a németajkú bevándorlók ellensúlyozhatják azt.¹³

A németek nagyarányú bevándorlása azonban ekkor még nem valósult meg. Az Egyesült Államok területéről érkező telepesek számának növekedése, valamint az 1833-ban elnökké választott Santa Anna tábornok politikája miatt Texas és a központi kormányzat viszonya egyre feszültebbé vált.¹⁴ 1834–1835-ben már fegyveres összecsapásokra is sor került, majd miután véglegessé vált, hogy a békés rendezésre nincs lehetőség, 1836 márciusában a terület kinyilvánította függetlenségét.¹⁵ Az ezt követő háborút az 1836 májusában aláírt velascói szerződés zárta le, amiben Mexikónak el kellett ismernie az önálló Texasi Köztársaságot, csapatait pedig ki kellett vonnia.¹⁶ Az új országot először az Egyesült Államok ismerte el 1837-ben, majd nem sokkal később az európai nagyhatalmak közül Anglia és Franciaország is.¹⁷ A mexikói kormányzathoz hasonlóan a Texasi Köztársaság vezetése is kedvező feltételekkel kínált földeket. Utóbbi számára ez azért is volt fontos, mert a függetlenségi háború után kiürült kincstár feltöltésére a szabadon álló földek értékesítése tűnt a legjobb módszernek.¹⁸

Alacsony számban ugyan, de már akkor érkeztek német telepesek a régióba, mikor a Mexikói Köztársasághoz tartozott. Texas azonban a függetlensége időszakában, 1836 és 1845 között vált igazán népszerűvé a németajkú bevándorlók körében. Az első állandó német települést, Industryt, Friedrich Ernst alapította, aki 1829-ben emigrált az Egyesült Államokba, majd 1831 áprilisában érkezett Texasba.¹⁹ Nem sokkal később Schwarz álnéven egy hosszú levelet küldött barátainak, ami az oldenburgi újságban is megjelent. Ernst írását Detlef Dunt is publikálta 1834-ben megjelent naplójában.²⁰ Mind a ketten a terület pozitív földrajzi adottságait emelték ki.

Személyes élményeken alapuló beszámolók még Adolphus Sterne 1840–1844 között és 1851-ben megjelent naplói. A szerző az 1820-as években járt Texasban, írásaiban pedig nemcsak a területet vagy az ott lakó embereket mutatta

13 HOWE 2007, 660.

14 A feszült viszony egyik csúcspontja az 1826-ban kitört fredóniai felkelés volt, amely során angol-amerikai telepesek egy csoportja kikiáltotta a terület függetlenségét. A mexikói kormányzat ezt leverte és az 1830-as áprilisi törvényekben szigorúbb ellenőrzés alá vonta Texast, megtiltotta az amerikai területekről történő bevándorlást és magas vámokat vetett ki az Egyesült Államokból importált árukra. Ezek után Santa Anna tábornok megválasztásakor liberális reformokat ígért, azonban a programot alelnöke, Valentín Gómez Fariás hajtotta végre. Az elindult változások a hadsereget és az egyházat is érzékenyen érintették, ellenállást tanúsítottak és nyomásukra Santa Anna tábornok konzervatív fordulatot hajtott végre. HOWE 2007, 660–661.; KÖKÉNY 2007, 58., 68–71.; KÖKÉNY 2017, 144–145.; VILLEGAS et al. 2002, 75.

15 BÓDY-URBÁN 2001, 167–169.

16 KÖKÉNY 2007, 73–80.

17 VECSEKLŐY 1985, 128.

18 A Texasi Köztársaság összesen 41.570.733 acre nagyságú földterületet – hozzávetőlegesen 168.231 négyzetkilométert – különített el a letelepedés ösztönzésére. GEUE-GEUE 1972, 2.

19 BIESELE 1931, 334.

20 BIESELE 1931, 335.

be, hanem kitért a politikai-üzleti életre is.²¹ Charles Sealsfield 1841-ben megjelent *A kabinkönyv, avagy nemzeti jellemzők*²² című történelmi regénye műfaját tekintve eltér az előbbiektől. Azonban fiktív főszereplőjén keresztül az olvasó megismerhette a régió történetét, társadalmi és földrajzi viszonyait.²³

A korszakban született leírások, beszámolók gyakran túlzóan pozitív képet festettek az észak-amerikai kontinensen, azon belül is a Texasban tapasztalható anyagi jólétről és gazdagságról.²⁴ Ezzel az volt a céljuk, hogy minél többeket motiváljanak arra, hogy kövessék példájukat. Ennek következtében alakult ki a láncmigráció folyamata, ugyanis kimutatható, hogy sokan az ilyen jellegű írások hatására indultak útnak.²⁵ Ez a Texasba érkező német bevándorlók számának növekedésén is megfigyelhető, hiszen az 1830-as évek első telepesei után az 1850-es évekre már 35 ezer németajkú telepes élt az államban.²⁶

A nagyarányú német bevándorlás kezdetei

Texas egyre ismertebbé vált a német területeken, ezért huszonegy nemes úgy döntött, hogy szervezett formában fogja segíteni a németek kiutazását és letelepedését. Ezért 1842-ben megalapították a Texasi Német Bevándorlók Védelmére Létrehozott Társaságot.²⁷ Az alapítók részletesen kidolgozták a Társaság működési szabályzatát. Ezek a dokumentumok bár külön-külön is megjelentek, 1846-ban összegyűjtötték őket egy, a Texasba készülő német emigránsoknak szóló kézikönyvben.²⁸

Elsősorban üzleti vállalkozásként hozták létre a szervezetet, melynek fő feladata volt a „*kapcsolattartás Németország és az emigránsok között és a tengeri kereskedelem fejlesztése üzleti kapcsolatok révén*”.²⁹ Ily módon szerettek volna „*ezen a településeken piacot találni a német iparcikkeknek és piacot biztosítani a kolóniák termékeinek Németországban*”.³⁰ Az alapítók a németajkú telepések számának növelésével, valamint a kolóniák által megteremtett gazdasági kap-

21 KÖKÉNY 2007, 28–29.

22 A mű eredeti német címe: *Das Kajütenbuch oder Nationale Charakteristiken*. SEALSFIELD 1841.

23 BERCZELI-NEMCSÉNYI 2021, 147.

24 KAMPHOEFNER et al. 1991, 283–284.

25 KAMPHOEFNER et al. 1991, 9.; KEEWEN-FRANKE 2011, 23.

26 CONNOR 1972, 174.

27 A Társaság eredeti, német elnevezése: *Verein zum Schutz deutscher Einwanderer in Texas*. GEUE-GEUE 1972, 3.; LICH 1986, 29.; MASZEWSZKI 2000, 1.; MORGENTHALER 2016, 7.

28 A kézikönyv teljes címe németül: *Der Auswanderer nach Texas, Ein Handbuch und Rathgeber für Die, welche sich in Texas ansiedeln wollen, unter besonderer Berücksichtigung Derer, welche sich dem Mainzer oder Antwerpener vereinen anvertrauen*. A munkát Otto W. Tetzlaff az 1970-es években angol nyelvre fordította és megjelentette. Arra a megállapításra jutott, hogy a kézikönyv szerzője ismeretlen, de egyértelműen a társaság szabályzatát tartalmazza. TETZLAFF 1977, 13.

29 <https://archive.org/details/derauswandererna00brem/page/n3/mode/2up> (Letöltés: 2020. 05. 10.)

30 <https://archive.org/details/derauswandererna00brem/page/n3/mode/2up> (Letöltés: 2020. 05. 10.)

csolatokkal szerettek volna minél nagyobb befolyásra szert tenni a fiatal Texasi Köztársaságban. Ezzel együtt azonban filantróp célkitűzéseik is voltak. Egyrészt feladatuknak tekintették „a foglalkoztatás nélküli munkásosztály sorsának javítását, így megállítva növekvő elszegényedésüket”. Másrészt szerették volna a kivándorlókat egyesíteni „oly módon, hogy védelmet nyújtanak számukra ezen Társaságon keresztül azért, hogy terheiken könnyítsenek a közös teherviselés révén”.³¹

A Társaságot alapító nemesek terveiket eleinte kormányzati támogatással kívánták megvalósítani. A Német Szövetség azonban nem tudott hozzájárulni egy ilyen vállalkozáshoz.³² Így az alapítók úgy döntöttek, hogy saját vagyonukból átalakítják a szervezetet. A Társaságot 1844-ben hivatalosan is bejegyezték, mint részvénytársaságot.³³ Ezután kezdték el használni a szervezet napjainkban már ismertebb elnevezést, az *Adelsvereint*, aminek jelentése: Nemesek Társasága.³⁴

Az alapítók különböző vállalásokat tettek azért, hogy minél inkább megkönnyítsék telepeseiknek az új élet megkezdését Texasban. Azoknak, akik szerződést kötöttek a Társasággal, 98 guldent kellett fizetniük, ami 56 porosz tallérnak felelt meg.³⁵ A befizetett összeg fejében az *Adelsverein* vállalta az Atlanti-óceánon történő átkelés, valamint a leendő kolónia helyéig való eljutás és ellátás költségeit.³⁶ Emellett biztosított „egy 60 guldennél nem drágább rönkházat vagy a ház építéséhez szükséges anyagot” és egy „300 acre méretű földbirtokot családok számára vagy 160 acre-t egyedülálló, 17 éves vagy idősebb férfiak számára”, illetve „kerítés-alapanyagot és egy 15 acre termőföldre elegendő vetőmagot”.³⁷ Az alapítók nagy hangsúlyt fektettek a kolóniák egészének támogatására és számítottak a közösség tagjainak együttműködésére is. A Társaság vállalta, hogy épít „egy közösségi templomot, egy vagy több iskolát tandíjmentességgel és egy kórházat, szintén ingyenes ellátással”.³⁸ Az *Adelsverein* birtokain a terület jellegéből adódóan elsősorban búzát, rizst, később kukoricát termesztettek, de a déli ültetvényekre jellemző gyapotültetvényeket is létrehoztak. Emiatt a Társaság vállalta „gabonamalom, fűrészmalom és gyapotmagtalanító gép létesítését” a telepek számára.³⁹

31 <https://archive.org/details/derauswandererna00brem/page/n3/mode/2up> (Letöltés: 2020. 05. 10.)

32 MORGENTHALER 2016, 9.

33 GEUE-GEUE 1972, 3.; KING 1967, 33–35.

34 MORGENTHALER 2016, 11.

35 A Társasághoz csatlakozókkal úgynevezett Immigrant Contractot, vagyis Einwanderungs Vertragot kötöttek, amit a beszállás előtt kellett aláírni. GEUE-GEUE 1972, 5.; TETZLAFF 1977, 44.

36 GEUE-GEUE 1972, 3.

37 <https://archive.org/details/derauswandererna00brem/page/n3/mode/2up> (Letöltés: 2020. 05. 10.)

38 <https://archive.org/details/derauswandererna00brem/page/n3/mode/2up> (Letöltés: 2020. 05. 10.)

39 <https://archive.org/details/derauswandererna00brem/page/n3/mode/2up> (Letöltés: 2020. 05. 10.)

Az *Adelsverein* szervezettségét mutatja, hogy életre hívása után nem sokkal, még 1842-ben vezetői megbízottakat küldtek Texasba azzal a céllal, hogy készítsék elő minél több telepes érkezését. Azonban ezek az expedíciók még csak a terület feltérképezését szolgálták. Az első komolyabb földvásárlásra 1844. április 7-én került sor, amikor a Társaság érdekeltséget vásárolt Alexander Bourgeois d'Orvanne és Armand Ducos kolonizációs szerződésében.⁴⁰ Bourgeois egy New Orleansban élő gazdag földspekuláns volt, aki a d'Orvanne arisztokratikus címet magának adományozta. Eredetileg 1842 júniusában kötött megállapodást Sam Houstonnal, a Texasi Köztársaság elnökével, amiben 1200 család vagy egyedülálló férfi betelepítését vállalta 18 hónapon belül. A kolonizációs szerződésben rögzített terület San Antoniótól nyugatra, az Uvalde, a Frio és Medina folyók mentén terült el.⁴¹ Ezután d'Orvanne hónapokig nem ért el eredményeket és csak 1843 őszén vette fel a kapcsolatot az *Adelsverein* alapítóival. Az eredeti kolonizációs szerződés 1843 decemberében, mielőtt az üzlet megkötöttet volna, lejárt, azonban tulajdonosa ígéretet tett a meghosszabbítására. Így a már üzleti vállalkozássá átszervezett Társaság 1844 márciusában igazgatótanácsának tagjává választotta Alexander Bourgeois d'Orvannet.⁴² Egy hónappal később pedig kinevezték kolonizációs igazgatónak és Karl von Solms-Braunfels herceggel mint főbiztossal küldték vissza Texasba.⁴³

Solms-Braunfels herceg és New Braunfels

Az *Adelsverein* újonnan kinevezett főbiztosa, Karl von Solms-Braunfels herceg 1812. július 27-én született Neusterlitzben.⁴⁴ Szülei, Friedrich Wilhelm Solms-Braunfels és Friderika Mecklenburg-Sterlitz, valamint nemesi származása révén kapcsolatban állt Frigyes porosz herceggel, Viktória királynővel, I. Sándor orosz cárral, I. Lipót belga királlyal, Albert Szász-Coburg-Gotha herceggel. Katonai tanulmányokat folytatott és kapcsolatai révén hadnagyi rangot, fontos megbízásokat kapott, emellett rövid idő alatt számos kitüntetésre, illetve lovagi címre tett szert. A fiatal herceget 1841-ben lovassági kapitánnyá nevezték ki az osztrák császári hadseregben, mellyel a Balkánon, Csehországban, valamint a Rajna-vidéken teljesített szolgálatot.⁴⁵

Texasról először a biebrichi helyőrségben szerzett tudomást olyan műveken keresztül, mint Charles Sealsfield fentebb említett történelmi regénye, William Kennedy régiót bemutató földrajzi leírása és G. A. Schepf emigránsoknak ké-

40 GEUE-GEUE 1972, 3.; MORGENTHALER 2016, 93.

41 MORGENTHALER 2016, 9–10.

42 MORGENTHALER 2016, 11.

43 GEUE-GEUE 1972, 3.

44 HAAS 1968, 27., <https://www.tshaonline.org/handbook/entries/solms-braunfels-prince-carl-of> (Letöltés: 2022. 10. 15.)

45 <https://www.tshaonline.org/handbook/entries/solms-braunfels-prince-carl-of> (Letöltés: 2022. 10. 15.)

szült útmutatója.⁴⁶ A tény, hogy Karl Solms-Braunfels herceg ezen írások miatt kezdett el komolyabban érdeklődni a Texasi Köztársaság iránt, bizonyítja az olvasóközönségükre gyakorolt hatásukat. A Texasi Német Bevándorlók Védelmére Létrehozott Társaságot alapító huszonegy német nemes közé tartozott. Ezután fáradhatatlanul dolgozott azon, hogy kapcsolati hálóján keresztül támogatást szerezzen a szervezetnek.⁴⁷

Solms-Braunfels herceg utazása pontosan nyomon követhető naplójában, melyet Wolfram M. Von-Maszewski fordított le német nyelvről angolra és látta el magyarázó jegyzetekkel.⁴⁸ 1844. május 13-án indult el Aachenből Londonba, majd május 18-án a *Caledonia* gőzössel utazott tovább az Egyesült Államokba, ahol Bostonba érkezett. Ezután vonattal és a part mentén közlekedő gőzhajóval utazott tovább New Yorkba. Innen indult a Texasi Köztársaság felé Philadelphia, Pittsburgh, Cincinnati, Louisville, Memphis és New Orleans érintésével. Az *Adelsverein* főbiztosa Bourgeois d'Orvanne kíséretében 1844. július elsején érkezett Galvestonba.⁴⁹

A herceg texasi tartózkodása alatt tizenkét hosszabb levelet, jelentést küldött a Társaság igazgatótanácsának. Ezekből tizenegy a *New Braunfelser Zeitung* 1916-os évkönyvében jelent meg németül.⁵⁰ Ebből nyolcat Oscar Haas publikált angol nyelven. Solms-Braunfels maradék három jelentését Ethel H. Geue és Chester W. Geue fordították angolra, és a Haas által kiadottakkal együtt 1972-ben megjelentették.⁵¹ Ezekből a szövegekből rekonstruálható az *Adelsverein* főbiztosának texasi tevékenysége és hogy milyen módon próbálta meg előkészíteni a Társasággal érkező német bevándorlók letelepedését.

Solms-Braunfels herceg 1844 nyarán beutazta a Bourgeois-Ducos szerződésben foglalt területeket. Azzal szembesült, hogy d'Orvanne nem tudta meghosszabbítani a több mint fél évvel korábban, 1843. december 7-én lejárt kolonizációs szerződését a texasi kormányzatnál.⁵² A szerződés területén lévő jó minőségű földeket már mások megvásárolták, ami pedig megmaradt, annak minősége gyenge volt. Bourgeois ugyan tárgyalásokba kezdett a telepeseikkel, hogy a San Antonio folyó és a Cibolo Creek közötti területeken állomásokat hozzanak létre, de nem járt sikerrel.⁵³ Miután egyértelművé vált, hogy Bourgeois d'Orvanne nem tudja teljesíteni a szerződésben vállaltakat, 1844 decemberében

46 <https://www.tshaonline.org/handbook/entries/solms-braunfels-prince-carl-of> (Letöltés: 2022. 10. 15.)

47 <https://www.tshaonline.org/handbook/entries/solms-braunfels-prince-carl-of> (Letöltés: 2022. 10. 15.)

48 VON-MASZEWSKI 2000.

49 GEUE-GEUE 1972, 3.; VON-MASZEWSKI 2000, 4., 15–35., <https://www.tshaonline.org/handbook/entries/solms-braunfels-prince-carl-of> (Letöltés: 2022. 10. 15.)

50 GEUE-GEUE 1972, 20.

51 GEUE-GEUE 1972.

52 GEUE-GEUE 1972, 3.; VON-MASZEWSKI 2000, 4., 10.

53 MORGENTHAUER 2016, 18–19.

a Társaság hivatalosan megszakította vele minden kapcsolatát.⁵⁴

Időközben az *Adelsverein* 1844. június 26-án újabb érdekeltséget vásárolt Henry Francis Fisher és Burchard Miller kolonizációs szerződésében.⁵⁵ Ezt a megállapodást szintén Sam Houston, a Texasi Köztársaság elnöke hagyta jóvá még 1842-ben.⁵⁶ Ebben a kolonizációs szerződés tulajdonosai vállalták, hogy 1843. szeptember 1-ig legalább 200, majd a következő három éven belül további 600 család letelepedését biztosítják. Fisher és Miller ennek végrehajtására megalapította a San Saba Kolonizációs Társaságot,⁵⁷ azonban nem tudták tartani a szerződésben vállalt határidőket.⁵⁸ A késés miatt hosszabbítási kérelmet nyújtottak be, amit a texasi kormányzat 1844. január 9-én elfogadott. Az új határidők szerint 1845. szeptember 1-ig az első, 1847. szeptember 1-ig pedig a szerződés második részét kellett teljesíteniük. Fisher emellett még azt is elérte, hogy a Texasi Köztársaság brémai konzuljává nevezzék ki, ahol kapcsolatba lépett az *Adelsverein* igazgatótanácsával.⁵⁹ A Társasággal kötött szerződés előírta egy hattagú Kolonizációs Bizottság felállítását, melyből öt tag egy-egy, Fisher pedig önmagában három szavazattal rendelkezett.⁶⁰

Bár ez a sikeresen megkötött szerződés új lehetőséget jelentett a németek Texasban történő letelepedésében, a Colorado és Llano folyók között fekvő közel 4 millió acre nagyságú földterületnek számos negatívuma volt. (1. térkép) Messze, majdnem háromszáz mérföldre feküdt a tengerparti régiótól. Emellett az olyan városok, mint például San Antonio vagy Austin, ahol készleteket, felszerelést, élelmet lehetett vásárolni, távol helyezkedtek el. Maga a terület pedig még nem került felmérésre, így kétséges volt a talaj termőképessége is. További hátrányt jelentett még, hogy a régióban komancs indiánok éltek és a telepések addig nem foglalhatták el a nekik biztosított földet, amíg megállapodást nem kötöttek velük.⁶¹ Solms-Braunfels hercegnek ezekre a tényezőkre megoldást kellett találnia, mert már ekkor, 1844 nyarán négy hajó úton volt, közel négyszáz telepessel a fedélzetén.

54 GEUE-GEUE 1972, 3.; VON-MASZEWSKI 2000, 4., 10.

55 GEUE 1970, 14.; GEUE-GEUE 1972, 4.; MORGENTHALER 2016, 19.

56 GEUE-GEUE 1972, 4.

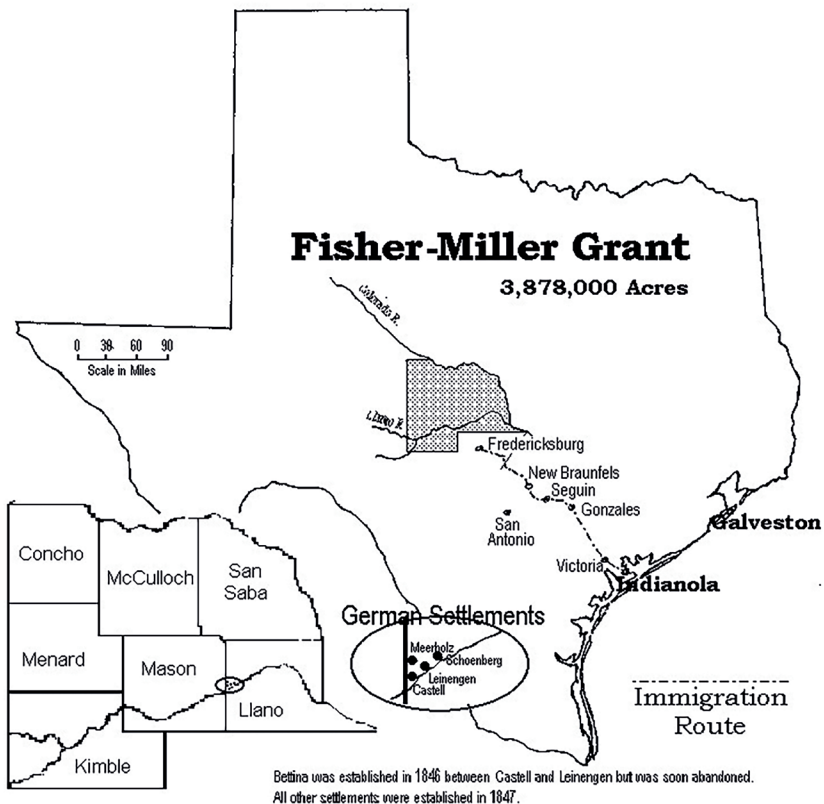
57 A szervezet angol neve: *San Saba Colonization Company*.

58 MORGENTHALER 2016, 21.

59 MORGENTHALER 2016, 21.

60 GEUE-GEUE 1972, 4.; VON-MASZEWSKI 2000, 10.

61 GEUE 1970, 14.; GEUE-GEUE 1972, 4–5.

1. térkép: A Fisher-Miller kolonizációs szerződés területe

Az Adelsverein főbiztosának első feladata volt kikötésre alkalmas helyet találni, ahonnan az érkező németek a lehetőségekhez mérten könnyen elérhették a Fisher-Miller kolonizációs szerződésben foglalt területet. Solms-Braunfels herceg a Matagorda-öböl melletti Lavaca-öböl partján vásárolt földet. Az Indian Point nevű terület számos előnnyel bírt. Megbízható kikötési terület volt, amely közel helyezkedett el San Antoniohoz is.⁶² A Társaság texasi kikötőjét „tekintettel arra, hogy tiszteletre méltó elnökünk, választott igazgatónk és az én keresztnemem is Karl”, a herceg Carlshafennek nevezte el.⁶³ Eleinte inkább egy átmeneti táborhely volt, amely alkalmatlannak bizonyult az érkező emigránsok hosszabb távú elszállásolására. Bár az a terület, ahol a németek letelepedhettek, könnyen elérhető volt, Solms-Braunfelsnek szembe kellett néznie a ténnyel, hogy a távolságot nem lehet egyszerre megtenni. A herceg öt táborhoz hozott létre az

62 MORGENTHAUER 2016, 23–25.

63 GEUE-GEUE 1972, 49.

útvonal mentén, ahol a bevándorlók karavánjai megállhattak. Ezek az állomások Aqua Dulce, Victoria, McCoy's Creek, Gonzales és Seguin voltak.⁶⁴

1844 novemberében megérkeztek Galvestonba *Adelsverein* első telepesei a *Johann Dethardt* nevű hajón, majd decemberben további három, a *Ferdinand*, a *Herschel*, valamint az *Apollo* nevű hajókkal.⁶⁵ A német emigránsokat a part mentén szállították Carlshafenbe, ahol az idő rövidege miatt nem sikerült mindent kiépíteni. 1845 januárja és márciusa között a telepesek egy része önállóan indult el a szárazföld belseje felé vagy visszatért Galvestonba.⁶⁶

Az egyre nagyobb számban érkező német telepesek miatt elengedhetetlené vált egy állandó település megalapítása. Solms herceg egy már kint élő bevándorlóra, Johann Rahmra hallgatva jelölte ki az új település helyét a Comal Creek partján egy La Fontanas nevű területen.⁶⁷ A Társaság igazgatótanácsának küldött tizedik jelentéséből kiderül, hogy 1845. március 11. és 14. között Juan Veramendi és Raphael LaGarza urakkal folytatott „*tárgyalásokat annak a földterületnek a megvásárlásáról, amelyről tévesen azt állították, hogy Smith szenátoré.*”⁶⁸ Az idézetben is említett Smith szenátor John William Smith, aki szenatori tisztsége előtt San Antonio első polgármestere volt.⁶⁹ Solms naplójából kiderül, hogy bár március 11-én találkozott először a birtok eredeti tulajdonosaival, valódi tárgyalásokat csak másnap délelőtt folytatott a „*mexikóiakkal*”, akik az esti megbeszélésen „*már nem támasztottak szemtelen követeléseket.*”⁷⁰ A vásárlásról szóló szerződést 1845. március 15-én írták alá San Antonióban.⁷¹

Solms-Braunfels herceg már másnap útnak indult, hogy előkészítse a területet. Március 18-án lépte át a Guadalupe folyót a „*Nacogdochesből San Antoniába vezető nagy katonai út gázlóján.*”⁷² A következő napokat azzal töltötte, hogy bejárja a megvásárolt birtokot. Hatodik jelentésében így jellemezte az új település helyszínét: „*A [Guadalupe] folyót sziklaszirtek zárják el, és vadul rohan köveken és sziklákon. Éppen itt kezdődik a terület, amelyet a Verein birtokába juttattam. A Comal Creek keresztülfolyik rajta. A folyó jobb partján gazdag prériföld van nyílt területtel, amely egy uralkodó magaslat felé folytatódik. A Comal Creek bal partján egy erdővel borított alföld van, amely cédrusokkal, tölgyekkel és szilfákkal borított szirtek meghosszabbítása, melyek itt már jelentős magassággal bírnak. Ezen túl egy magas gerinc húzódik, amelynek csúcsai itt ott a mi Fekete-erdőnkhez hasonlítanak.*”⁷³ A Solms-Braunfels herceg által vásárolt földterület kiválóan alkalmas volt a Társaság első állandó településének

64 GEUE-GEUE 1972, 7.; MORGENTHALER 2016, 29–30.

65 GEUE 1970, 15.; MORGENTHALER 2016, 25.

66 MORGENTHALER 2016, 27.

67 GEUE-GEUE 1972, 7.

68 GEUE-GEUE 1972, 66.

69 MORGENTHALER 2016, 23.

70 VON-MASZEWSKI 2000, 136.

71 GEUE-GEUE 1972, 66.; MORGENTHALER 2016, 31.; VON-MASZEWSKI 2000, 136.

72 GEUE-GEUE 1972, 66.

73 GEUE-GEUE 1972, 66.

megalapítására. A Comal patak biztosította a tiszta vizet a telepesek számára, az erdők pedig faanyagot jelentettek a házak építéséhez. A német emigránsok első csoportja 1845. március 21-én érkezett meg, a napló szerint 15 szekérrel. A tizedik jelentés alapján pedig *„harmincegy kocsi megérkezett és néhány napon belül várom a bevándorlók utolsó felét. A Comal patakra néző sziklán állítottam fel egy táborot. Úgy vélem védelmére három oldalán palánkokkal kell körülvenni, míg a negyedik oldal a Comal Creek magas, meredek sziklafalai által megfelelően védett a támadás ellen.”*⁷⁴ Bár Solms-Braunfels személyes elbeszélésében nem esett szó több szekér érkezéséről, a két szöveg közötti eltérést az okozhatja, hogy a jelentést 1845. március 27-én írta, az emigránsok pedig folyamatosan érkeztek az új településre.

A herceg 1845. április 30-án kelt jelentésében tudatta az *Adelsverein* igazgatótanácsával, hogy átadta *„a bevándorlóknak az itt található fél acre-ös városi telkeket és a tíz acre nagyságú mezőgazdasági telkeket”* és, hogy a városnak a New Braunfels nevet adta.⁷⁵ (2. térkép) A település a Társaság főbiztosának otthoni családi birtoka után kapta a nevét. A kolónia eleinte inkább egy átmeneti táborra hasonlított, ahonnan a telepesek tovább készültek haladni a 70 mérföldre lévő Fisher-Miller birtok felé. Azonban az érkező föld- és kézművesek, valamint a városi polgárok rövid időn belül hozzáláttak saját házaik, üzleteik felépítéséhez. A városban épülő első házak még a német területekről hozott minta alapján a *Fachwerk* (1. kép) stílusában készültek. A település határán kívüli telkeken pedig kukoricát és burgonyát ültettek.⁷⁶ Az *Adelsverein* korábban említett alapító dokumentumai szerint vállalta a társasággal szerződő telepesek számára bizonyos közösségi használatú épületek, intézmények biztosítását. Ezeknek a megtervezéséhez és felépítéséhez Nicolaus Zink építészmérnök és korábbi katonatiszt látott hozzá. Zink feleségével 1844-ben érkezett és a Fisher-Miller szerződés megkötésével létrehozott Kolonizációs Bizottságnak is a tagja volt.⁷⁷ Munkája elismeréseként az épülő város egy részét *Zinkenburgnak* is nevezték.⁷⁸

A település helyének kijelölésekor Solms-Braunfels herceg katonai múltja fontos szerepet játszott, nagy hangsúlyt fektetett a védelemre. Tizedik jelentéséből kiderül, hogy *„az egész területen kisebb-nagyobb indián táborok nyomai láthatók, akik a gazdag vadászterület és a kiváló víz miatt időnként itt verték fel nomád sátraikat.”*⁷⁹ Az *Adelsverein* főbiztosa alapvetően negatív véleménnyel volt az észak-amerikai őslakosokról. A Társaság igazgatótanácsának küldött jelentése is erről tanúskodik: *„Azonban, amint a civilizáció a közelükbe ér, visszavonulnak, mert a fejsze hangja zavarja őket az erdőben. Ha néhányan erre tévednének és vándorolnának, úgy vélem, hogy a folyón lévő malmok zörgése és a kovácsműhe-*

74 GEUE-GEUE 1972, 67.; VON-MASZEWSKI 2000, 137.

75 GEUE-GEUE 1972, 68.

76 GEUE-GEUE 1972, 8.; MORGENTHALER 2016, 32.

77 MORGENTHALER 2016, 32–33.

78 MORGENTHALER 2016, 32–33.

79 GEUE-GEUE 1972, 67.

lyek zaja elriasztaná őket.”⁸⁰ Ebből a leírásból úgy tűnik, hogy a korszakban a nemesség soraiból származó utazókra jellemző úgynevezett birodalmi nézőpontból szemlélte az indiánokat. Ez azt jelenti, hogy beszámolóiban a technikailag, politikailag, gazdaságilag fejlettebb, az Újvilágot meghódító európai arisztokrata a nomád őslakosok elmaradottságát hangsúlyozta. Bár a herceg ezt az álláspontot képviselte és bízott abban, hogy a civilizáció terjeszkedése majd visszazorítja az indiánokat, hozzálátott egy erőd építéséhez. Az ünnepélyes alapkövetételre 1845. április 28-án került sor. Solms-Braunfels naplójában így összegezte az eseményeket: „Az alapkövetétel délután 1 órakor volt. Rövid beszédet mondtam, majd a lelkész beszéde és áldása következett. Mindez egy zivatar alatt. Ágyús díszsortűz és zászlófelvonás. [...] Koccintás Sophie egészségére, majd az enyémre. Előbbinek 21 lövéses sortűzzel tisztelgtek.”⁸¹ Az idézetben szereplő Sophie nem más volt, mint Salm-Salm megözvegyült hercegnője, Löwenstein-Wertheim-Rochenfort uralkodó hercegének lánya, aki Solms-Braunfels herceg szerelme és későbbi felesége volt.⁸² Az ő tiszteletére az épülő erődöt, ami az inkább táborra hasonlító várostól távolabb, egy dombon helyezkedett el, *Sophienburg*nak nevezte el.⁸³ A katonai tiszteletadással kísért ünnepekről szóló leírások arról is beszámolnak, hogy az alapkövetétel során New Braunfelsben osztrák zászlókat húztak fel.⁸⁴ Ez a herceg állampolgári identitására utal, hiszen texasi szerepvállalása előtt az osztrák császári seregben szolgált. Néhány telepés azonban a Texasi Köztársaság zászlaját tűzte ki.⁸⁵ Ennek oka egyrészt az lehet, hogy tartottak az angolszász többségi társadalomtól, másrészt pedig az, hogy az érkezésük után nem sokkal már inkább új hazájuk állampolgáraiként tekintettek magukra. Emellett pedig, bár az elnevezés azt sugallja, hogy egy komoly erődítményről volt szó, a leírásokból tudjuk, hogy inkább egy nagyobb, raktárhoz hasonló rönkház épült fel.⁸⁶

Az *Adelsvereinnak* texasi működése során számos nehézséggel kellett megküzdenie. A német bevándorlók letelepedésének előkészítése, a sikeres és sikertelen földvásárlások, valamint az alapító okmányban vállaltak biztosítása is nagy anyagi terhet jelentett. A Társaság igazgatótanácsa többször spórolásra szólította fel a főbiztost. A felmerülő költségeket azonban aligha lehetett volna csökkenteni. Nagyobb problémát jelentett, hogy Solms-Braunfels, valamint a Kolonizációs Bizottság fedezetlen váltókat és hiteligazolásokat állított ki.⁸⁷ Ezért még 1845 februárjában az *Adelsverein* új főbiztost nevezett ki báró Ottfried Hans von Meusebach személyében.⁸⁸ A báró négy évet töltött a bányász- és erdőszakadémián a

80 GEUE-GEUE 1972, 67.

81 VON-MASZEWSKI 2000, 141–142.

82 <https://www.tshaonline.org/handbook/entries/solms-braunfels-prince-carl-of> (Letöltés: 2022. 10. 15.)

83 MORGENTHALER 2016, 33–34.

84 MORGENTHALER 2016, 34.

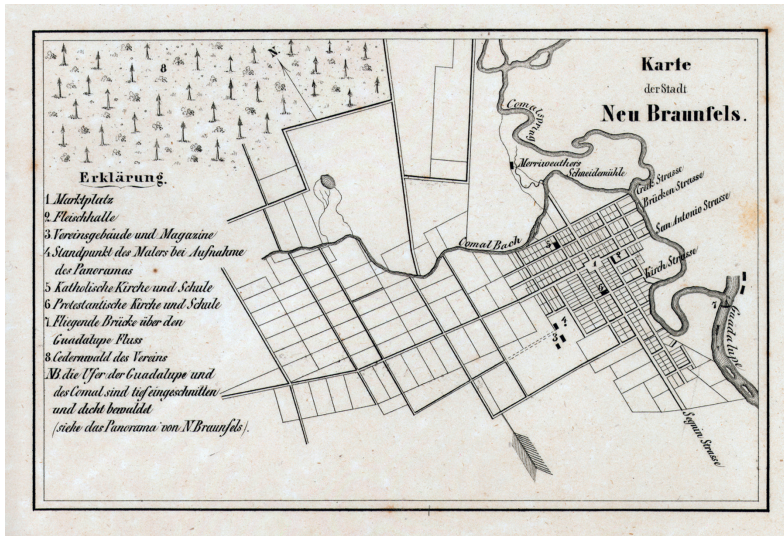
85 MORGENTHALER 2016, 34.

86 GEUE-GEUE 1972, 8.; MORGENTHALER 2016, 34.

87 GEUE-GEUE 1972, 11.

88 KING 1967, 43.; MORGENTHALER 2016, 37.

Harz-hegységben, állam- és jogtudományt tanult, valamint kereskedelmi-pénzügyi ismereteket szerzett a Bonni Egyetemen.⁸⁹ Meusebach ismerte a Társaság pénzügyi helyzetét, rendezte a főkönyvek kimutatásait, sőt 2000 dollárral még segítette is.⁹⁰ Az új főbiztos, aki elhagyta nemesi címét és nevét John O. Meusebachra változtatta, 1845 áprilisában érkezett meg Bostonba. Ezt követően egy hosszabb, New Yorkot és Philadelphiát érintő körutazás után 1845. április 10-én érkezett meg New Orleansba, majd 1845. május 8-án Carlshafenbe.⁹¹ Solms-Braunfels naplóbejegyzései alapján május 14-én mindent elrendezett, este búcsúbeszédet mondott a bevándorlóknak, majd másnap, „*Sophie napján*”, reggel 6 órakor, tüzérségi tiszteletadás mellett elhagyta New Braunfels.⁹²

2. térkép: New Braunfels térképe 1851-ből

89 MORGENTHALER 2016, 37.

90 KING 1967, 43.; GEUE-GEUE 1972, 11.

91 KING 1967, 50.

92 VON-MASZEWSKI 2000, 144., 149., <https://www.tshaonline.org/handbook/entries/solms-braunfels-prince-carl-of> (Letöltés: 2022. 10. 15.)

1. kép: Fachwerk stílusban épült lakóház New Braunfelsben

Solms-Braunfels herceg tevékenységének értékelése, New Braunfels jelentősége

Az *Adelsverein* első főbiztosa alig két hónappal a település megalapítása után elhagyta New Braunfelst. Visszatérését követően ismét katonai szolgálatot vállalt és 1845 decemberében feleségül vette Sophie-t. 1846-ban a hesseni nagyhercegség lovasságának ezredese lett, 1859-re dandártábornoki rangot ért el az osztrák hadseregben. Részt vett Ausztria Poroszország elleni háborújában, majd 1868-ban visszavonult és 1876-ban hunyt el Rheingrafensteinben.⁹³ Felfelé ívelő katonai pályája mellett azonban továbbra is aktívan támogatta a Társaság tevékenységét. Texasban szerzett tapasztalatai alapján egy földrajzi leírást és útikönyvet adott ki.⁹⁴ A könyv megírása során összeállította emlékiratait is, melyből egy példányt Viktória királynőnek is eljuttatott.⁹⁵

Karl von Solms-Braunfels herceg tevékenysége mérföldkönek számít az

93 <https://www.tshaonline.org/handbook/entries/solms-braunfels-prince-carl-of> (Letöltés: 2022. 10. 15.)

94 <https://www.tshaonline.org/handbook/entries/solms-braunfels-prince-carl-of> (Letöltés: 2022. 10. 15.)

95 VON-MASZEWSKI 2000, 3., <https://www.tshaonline.org/handbook/entries/solms-braunfels-prince-carl-of> (Letöltés: 2022. 10. 15.)

Társaság munkájában. Azonban mint főbiztos, soha nem akart letelepedni Texasban. Arról, hogy 1845 tavaszán visszatér, már az 1844 augusztusában küldött jelentésében is írt: „*Fontos, hogy jövő tavasszal visszatérjek Európába annak érdekében, hogy beszámolhassak a Vereinnak az itteni megváltozott helyzetről, a kolónia jövőbeli lehetőségeiről, a német kereskedelem kilátásairól és a Mexikóval folytatandó kereskedelemről, ami egész Németország és különösen a Verein számára előnyös lenne.*”⁹⁶ A visszatérés, valamint a személyes tárgyalások fontossága állandó elemei ezen dokumentumoknak. Korábban utaltam arra, hogy az észak-amerikai őslakosokról szóló leírásaiban a herceg az úgynevezett birodalmi nézőpontot képviselte. Ez nemcsak írásaiban, hanem korabeli beszámolóik alapján a hétköznapi megjelenésében, viselkedésében is tetten érhető volt. Solms-Braunfels Texasba érkezésekor meglátogatta a már ott élő német telepeseket. Egy ilyen alkalommal találkozott Friedrich Ernsttel, aki az első texasi német kolónia, Industry alapítója volt. Fia, Friedrich (Fritz) Ernst tolmácként és vezetőként csatlakozott a herceg csapatához.⁹⁷ Lánya, Caroline Ernst visszaemlékezéséből kiderül, hogy „*a hercegnek tekintélyes lovas kísérete volt, akik hozzá hasonlóan a német tisztek divatja szerint öltöztek.*”⁹⁸ Bátyja elbeszélése alapján elmesél egy történetet, mely szerint „*a társaság megállt egy gazdánál, aki görögdinnyét hozott ki, és azt mondta, szolgálják ki magukat. A bátyám kettévágott egy görögdinnyét, kivett egy darabot és kiment az udvarra enni, mire az egyik tiszt keményen megdorgálta és megkérdezte, hogy merészel enni, mikor öméltósága még nem kóstolta meg.*”⁹⁹ Az ilyen típusú visszaemlékezéseket kritikával kell kezelni, hiszen számos anekdotát és a visszaemlékező által beleszórt tartalmi elemeket tartalmazhatnak. Azonban Solms-Braunfels jelentéseinek stílusa, az, ahogyan a helyi viszonyokat is leírna, következtetni engednek arra, hogy a nemesi külsőségeket és jellemét nem hagyta hátra az Óvilágban.

Solms-Braunfels távozása után Meusebach bárónak nemcsak a Társaság pénzügyeit kellett rendeznie, hanem rövid időn belül előkészülni a további telepesek fogadására. 1845 októbere és 1846 áprilisa között összesen harminchat hajóval közel 5300 német emigráns érkezett Texasba.¹⁰⁰ Bár nem volt alkalmas ennyi érkező elszállásolására, a rossz időjárási és útviszonyok miatt sokan Carlshafenben vesztegeltek. Ha útnak is tudtak volna indulni, New Braunfels sem volt képes ennyi telepes befogadására, így elengedhetlenné vált a Fisher-Miller kolonizációs szerződésben foglalt terület elérése, valamint új kolóniák alapítása.

1846 tavaszán és nyarán a Carlshafenben maradt, az óceánon történt átkeléstől legyengült német telepesek között járványok törtek ki, több százan hunytak el. Az *Adelsverein* anyagi problémái miatt nem tudta biztosítani sem az el-

96 GEUE-GEUE 1972, 31.

97 GISH 1981, 81.; RAGSDALE 1976, 15–16.

98 RAGSDALE 1976, 15–16.

99 RAGSDALE 1976, 15–16.

100 GEUE-GEUE 1972, 12.; MORGENTHAUER 2016, 46.

látásukat, sem pedig a New Braunfelsig való eljutásukat.¹⁰¹ Meusebach mindent megtett, hogy fedezetet szerezzen a felmerülő költségekhez és hogy biztosítsa a telepesek szállítását is. Azonban 1846 májusában kitört a mexikói-amerikai háború, amelynek során Texas is hadműveleti területté vált.¹⁰² Emellett az Egyesült Államok hadserege vagy rekvirálta, vagy szolgálatába fogadta az összes olyan vállalkozást, amely szekereket, vezetőket biztosíthatott volna a Társaság telepe-seinek útjára, legalább New Braunfelsig.¹⁰³ Mindezek ellenére a település gyors fejlődésen ment keresztül és az *Adelsverein* további expedícióinak, kolónia-ala-pításainak kiindulópontjává vált. Victor Bracht, Düsseldorfból érkező emigráns, aki Meusebach báró kísérője is volt, *Texas im Jahre 1848* című munkájában írta meg élményeit, tapasztalatait. A település fejlődését így foglalta össze: „*New Braunfels nagyon megnőtt. Kétszázötven háza és ezerötyszáz állandó lakosa van, bár jelenleg háromezer ember él itt. Számos gyönyörű ház építése folyamatban van, néhány már be is fejeződött. A törvényszék rendszeresen ülészik és minden a maga rendje szerint zajlik.*”¹⁰⁴

Konklúzió

A Texasi Német Bevándorlók Védelmére Létrehozott Társaság bár sok esetben nehézségekbe ütközött működése során, Texas történetének legnagyobb kolonizációs vállalkozása volt. Karl von Solms-Braunfels herceg német nemesként a rendelkezésre álló eszközökkel mindent megtett azért, hogy a Társaság törekvéseit segítse. New Braunfels korai időszakának és alapítójának történetén keresztül megismerhető egyrészt az, hogy az *Adelsvereinnak* milyen kihívásokkal kellett szembenéznie, hogy lehetővé tegye a támogatásával érkező német telepe-seknek az új élet megkezdését. Másrészt bepillantást nyerhetünk abba is, hogy a főbiztosoknak, valamint maguknak az emigránsoknak milyen problémákkal kellett megküzdeniük.

New Braunfels kiváló példája annak, hogy a németek által Európából magukkal hozott kulturális sajátosságok miként ötvöződtek, formálódtak az Újvilág viszonyai között. A településről készült korabeli leírások rávilágítanak arra, hogy a kolónia szervezése, építése során az otthonról hozott mintákat követték. Ezzel együtt azonban a németajkú bevándorlók állampolgári identitásukat tekintve a Texasi Köztársaság vagy 1845 után az Egyesült Államok állampolgáraivá váltak.

Jelen tanulmány egy folyamatban lévő kutatás eredményeit összegzi, így több kérdés is további vizsgálódás tárgya lehet. Solms-Braunfels herceg 12 jelentésének és naplójának részletes elemzése és összevetése rávilágíthat arra, hogy a Társaság főbiztosa ténylegesen hogyan viszonyult texasi küldetéséhez. Az általa, valamint a Victor Brachthoz hasonló utazók által írt kortárs beszámolók alapján rekonstruálható New Braunfels fejlődése és az, hogy a 19. század során mennyi-

101 MORGENTHALER 2016, 47.

102 KÖKÉNY 2007, 92–95.

103 GEUE-GEUE 1972, 12.; MORGENTHALER 2016, 48.

104 GEUE-GEUE 1972, 16.

ben tudta megőrizni az ott letelepedő németiség kulturális identitását. Emellett fontos adalék lehet a témához Solms-Braunfels herceg és Meusebach báró tevékenységének és jellemének összehasonlítása. Az *Adelsverein* két főbirtosa különböző módon közelítette meg és hajtotta végre feladatát, ezek a különbségek pedig rávilágítanak az egymást követő emigráns-generációk közötti eltérésekre is.

New Braunfels egy napjainkban is létező település, amely őrzi örökségét. A város bár sokat bővült, a település szerkezetén jól elkülöníthetőek az egyes korszakok. A korai időkre emlékművek, kulturális rendezvények, valamint a Sophienburg múzeum és kiállításai emlékeznek. A város jelentőségét az adja, hogy az *Adelsverein* első, a szárazföld belsejében lévő települése volt, ahonnan a további terjeszkedésüket megszervezték.

Irodalom

BERCZELI-NEMCSÉNYI 2021 = Berczeli-Nemcsényi Alex: Texas a 19. század elején egy német-amerikai író szemével. Dávid Benjámin – Kiss Gábor Ferenc – Lengyel Ádám (szerk.): „*Sapere aude*”. *A Szegeci Történezhallgatók Egyesületének Második Konferenciájának tanulmánykötete*. Szeged: Belvedere Meridionale, 2021, 39–49.

BIESELE 1931 = Bieseles, Rudolf L.: The First German Settlement in Texas. In: *The Southwestern Historical Quarterly*, 4 (1931) 334–339.

BÓDY-URBÁN 2001 = Bódy Pál – Urbán Aladár: Texas Függetlenségi Nyilatkozata. *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez 1620–1980*. Budapest–Pécs 2001. 167–169.

BRUCE 1992 = Bruce, Levine: *The Migration of Ideology and the Contested Meaning of Freedom: German Americans in the Mid-Nineteenth Century*. Washington DC 1992.

CONNOR 1972 = Connor, Seymour V.: *Texas. A History*. Arlington Heights, 1972.

Der Auswanderer nach Texas (1846); <https://archive.org/details/derauswanderer-na00brem/page/n3/mode/2up> (Letöltés: 2020. 05. 10.)

GEUE 1970 = Geue, Ethel H.: *New Homes In a New Land. German Immigration to Texas 1847–1861*. Waco, Texas, 1970.

GEUE – GEUE 1972 = Geue, Chester W. – Geue, Ethel H.: *A New Land Beckoned. German Immigration to Texas 1844–1847*. Waco, Texas 1972.

GISH 1981 = Theodore Gish: Carl, Prince of Solms-Braunfels, First Commissioner-General of the Adelsverein in Texas: Myth and Fiction. In: *Yearbook of German–American Studies* 16 (1981) 79–87.

HAAS 1968 = Haas, Oscar: *History of New Braunfels and Comal County, Texas 1844–1946*. Austin, Texas 1968.

- HOWE 2007 = Howe, Daniel Walker: *What Hath God Wrought, The Transformation of America, 1815–1848*. New York 2007.
- KAMPHOEFNER et al 1991 = Kamphoefner, Walter D. – Helbich, Wolfgang – Sommer, Ulrike: *News from the Land of Freedom, German Immigrants Write Home*. Ithaca–London, 1991.
- KEEWEN-FRANKE 2011 = Keevan–Franke, Dorris: *Imagies of America County Warren*. Charleston, 2011.
- KING 1967 = King, Marshall Irene: *John O. Meusbach, German Colonizer in Texas*. Austin–London 1967.
- KOVÁTS 1995 = Kováts Zsolt: *Karlsbadi Határozatok*. In: Kováts Zsolt (szerk.): *Szöveggyűjtemény az egyetemes történelem forrásaiból III*. Budapest, 1995.
- KÖKÉNY 2007 = Kökény Andrea: *Angol-amerikaiak Texasban, 1821–1845*. Szeged, 2007.
- KÖKÉNY 2017 = Kökény Andrea: *Stephen F. Austin és a Texasi Köztársaság születése*. In: *Aetas Történettudományi folyóirat* (32) 2017.
- LICH 1986 = Lich, Glen E.: *Rural Hill Country: Man, Nature, and the Ecological Perspective*. in: Gish T. – Spuler R. (szerk.): *Eagle in the New World: German Immigration to Texas and America*. Texas, 1986.
- LICH – MOLTMANN 1952 = Glen, E. Lich – Günter, Moltmann: *Solms-Braunfels, Prince Carl Of (1812-1875)* (1952); <https://www.tshaonline.org/handbook/entries/solms-braunfels-prince-carl-of> (Letöltés: 2022. 10. 15.)
- MORGENTHALER 2016 = Morgenthaler, Jefferson: *German Settlement of the Texas Hill Country*. Boerne, Texas, 2016.
- NÉMETH 2011 = Németh István: *Németország 1789–1914. Vadász Sándor (szerk.): 19. századi egyetemes történelem 1789–1914. Európa és az Európán kívüli világ*. Budapest, 2011.
- RAGSDALE 1976 = Ragsdale, Crystal Sasse: *The Golden Free Land. The Reminiscences and Letters of Women on an American Frontier*. Austin, 1976.
- SEALSFIELD 1841 = Sealsfield, Charles: *Das Kajütenbuch oder Nationale Charakteristischen*. Zürich, 1841.
- TETZLAFF 1977 = Tetzlaff, Otto W.: *A Guide for German Immigrants*. *Rice University Studies* (63) 1977.
- VECSEKLŐY 1985 = Vecseklőy József: *A csillagsávos lobogó nyomában*. Budapest, 1985.
- VILLEGAS ET AL 2002 = Villegas, D. C. – Bernal, I. – Toscano, A. M. – González, L. – Blanquel, E. – Meyer, L.: *Mexikó rövid története*. Budapest, 2002.

VITÁRI 2010 = Vitári Zsolt: Birodalomból birodalom. „Németország” 1815–1871. In: Bebesi György (szerk.): *A hosszú 19. század rövid története*. Pécs, 2010.

VON-MASZEWSKI 2000 = Von-Maszewski, Wolfram M.: *Voyage to North America 1844–1845. Prince Carl of Solms's Texas Diary of People, Places, and Events*. Denton, Texas, 2000.

WINKLER 2005 = Winkler, August Heinrich: *Németország története a modern korban I*. Budapest, 2005.

Prince Solms-Braunfels and his colony – The history of the foundation of New Braunfels

ALEX BERCZELI-NEMCSÉNYI

In the first half of the 19th century, German immigrants were numerous among the Europeans who played a role in the settlement of the North American continent. They settled mainly in the more developed east-coast regions, but the south, including Texas, was also a popular destination for them.

In 1842, they founded the Society for the Protection of German Immigrants in Texas, better known by its shorter name, the *Adelsverein*, or Nobles' Society. The organization operated until 1847 and settled nearly 10,000 German immigrants in Texas. Several other societies were formed with similar aims during the period, of which the *Adelsverein's* success was perhaps due to its organization. As soon as it was founded, it sent scouts to Texas to prepare for settlement. After the establishment of the first port, Carlshafen, the association established three major colonies in Texas: New Braunfels, Fredericksburg and Castell. The focus of my paper will be on the Association's first major inland settlement and its founder, Prince Karl Solms Braunfels (1812–1876). Based on primary sources, I will try to describe the founder's character, his experiences in his new homeland and the challenges of founding New Braunfels. At the same time, I seek to answer the question what this German-speaking community retained of its cultural identity and how its members became citizens of their new homeland.